

بلوچی ۽ براہوئی زبانانی جوڑشت ۽ ہم رنگی

محمد یوسف مینگل

الموسوی ایٹ پروفیسر، گورنمنٹ ڈگری کالج، کوئٹہ

Abstract

Balochi and Bráhui languages have lot of similar characteristics. Both the languages are spoken in Balochistan province parallel. According to some renowned researchers' Bráhui is from the Dravidian group of the language while Balochi is from the Aryans, but both the languages have similar characters.

This paper discusses the similarities between the Balochi and Bráhui languages.

گچین لبر: دراوڈی، جوڑشت، اشتقاق، ترکیب فعلی، اسمی، بچک، مادہ، اسم ذات، اسم کیفیت، باپار، فاعلیت۔

بلوچی ۽ براہوئی ہر دو مستقل بزاں باداریں زبان آنت ۽ وقتی وقتی جتائیں جنہی خاصیت دارانت۔ اے راستے کہ ایشانی آپی ۽ مزنیں سیالی ۽ است ولے ہر یکے ۽ نوشتانک ۽ توک ۽ جوڑشتی ہم رنگی ۽ ہمگوئی ۽ چیدگ ۽ نشانان پنگ ۽ سہر انگ بیت۔ لوز ۽ دروشم دنگ ۽ دووڑ ۽ راہند آنت، یکے اشتقاق ۽ وسیلہ ۽ دومی ترکیب ۽ وسیلہ انت۔ مشق لبر فعلی یا اسمی، بچک بزاں مادہ ۽ توک ۽ بدلی آرگ ۽ وسیلہ ۽ بیت و مرکب لوزشہ دولوزانی کش ماں کش ۽ ایرنگ ۽ وسیلہ ۽ ٹاپنگ بنت۔ ماں بلوچی ۽ براہوئی زبانان لبر ٹاپنگ ۽ رد ۽ اے ہر دووڑ کار مرزنگ بنت ۽ بے اچھاریں لبر دست کپنت کہ ماں دوئیں زبانان یکیں رہند ۽ ٹاپنگ بنت۔ بلوچی

بلوچی ۽ براہوئی زبانانی جوڑشت ۽ ہم رنگی محمد یوسف مینگل

۽ براہوئی وئی جوڑشت بزاس ساخت ۽ رد ۽ گوں زبانانی ہما کہول ۽ سیادی دارنت کہ ترکیبی بزاس
Amalgamative گنگ بنت۔

چوش بلوچی ۽ براہوئی وئی تاریخی، دود ۽ بیدگی ۽ چاگردی سیالیانی سبب ۽ شہ کیے آدگر ۽ سک باز
اثر اش زرتگ۔ اے اثر لسانیات ۽ تیوگیں پڑ بزاس صوتیات، معانیات، تشکیلیات، صرف و نحو ۽ لہجہ گنج ۽ رد ۽ پد
روسہر انت۔ بلوچی ۽ براہوئی زبانانی نزدیکی ۽ سیالی ۽ رد ۽ ہمگوگیں ۽ تشکیلی راہنڈاے وڑانت۔
اسم صفت ۽ دروشم گری:

❖ ماں دوئیں زبانان اسم صفت ۽ رندیائے معروف ۽ گیشی ۽ اسم مجمل Abstract noun
جوڑ بیت چوش کہ، خراب ۽ خرابی، تہار ماہ ۽ تہار ماہی، بزر ۽ بزرگی، پک ۽ پکلی، شہر ۽ شہری
۽ دگہ دگہ۔

❖ اسم ذات یا اسم کیفیت ۽ رند "ی" سک کزگا صفت یا صفت ۽ فاعلیت ۽ معنا و دی کنگ بیت
چوش کہ، واپار (باپار) ۽ واپاری، دربار ۽ درباری، شکار ۽ شکاری۔
❖ سیادی ۽ ی (یائے نسبتی) ماں دوئیں زبانان یکیں وڑ ۽ کار مرز بیت چوش کہ، دشت ۽
دشتی، قلات ۽ قلاتی ۽ دگہ دگہ۔

❖ اُردو ۽ ہندی ۽ ڈول ۽ بلوچی ۽ براہوئی دوئیں زباں ہم بازیں و ہدا گوں لہتیں لوزاں گیشیں
"ی" لچینگ بیت۔ انچہ تو چنداں الیشی ضرورت ہم نہ بیت چوش کہ، وداری، انتظاری،
آزاری، خرچی ۽ دگہ دگہ (صابر، 1994)

❖ شہ مصدر اسم کا گرگ بازیں زبانانی وڑاماں بلوچی ءبر اہوئی زبانان ہم رواج گپتنگ
چوش کہ، روگ آئیگ، ہننگ بنگ، گرگ دیگ؛ ہلنگ پر عننگ، ورگ پوشنگ بینگ
(صابر، 1994)

❖ وختہ صفت کیفیت ء خاطر اشہ اسم معرفہ ء پیسیر ماں بلوچی ءبر اہوئی ء مزن ء خاطر امزہ ء
لبز کار مرز بیت چوش کہ مزہ تانگ، مزہ ڈڈ (لاپ)، مزہ دروغ (دروگ) ء دگہ دگہ۔

❖ صفت کیفیت ء خاطر اماں دوئیں زبانان "اسم" ء رند "لی" ہوار کنگ ء لوز ٹاپینگ بیت
چوش کہ، بادلی، گردولی، دستلی ء دگہ (صابر، 1994)

❖ "نا" ء پیشوند ء جنگ ء ماں دوئیں زبانان نوکیں لبز ء تشکیل یکیں وڑ ء بیت چوش کہ
، نادراہ / دراخ، باپور، ناکار، نادیسنگ / دیستہ، نا اومیت ء دگہ دگہ۔

تابعات :- ماں بلوچی ءبر اہوئی زبانان مزنیں کساسے ء انجیں لبز کار مرز بنت کہ آوان ء تابع
لبز گتنگ بیت چوش کہ اٹکل سٹکل، پٹی ٹنٹی، چاف چوف ء دگہ دگہ۔

تابع ہما مرکبیں لبز انت کہ دو جتائیں لبزانی ہواری ء دروشم زورانت ء پڑے دروشم گرمی ء یک پڑ ء حاصیں
معناے دینت۔ معناء ر د ء تابع لبز یا تہ دروشم زرتگیں لبزانی مطلب ء بزانت ء دینت یا گڑا شریشاں مختلفیں
معنی جوڈ کن انت۔ تابع لبز ء بازیں شکل ء دروشم جوڈ کن انت، ماں تابعیں لبز ء دو لبز کشش ماں کشش ء ایر
کنگ بنت۔ شریشاں یک لبزے اصل بیت ء دومی لبز اولی لبز ء بدل یا مٹ بو تگیں دروشم بیت، چوش آپہ
معناء درانگازی ء اولی لبز ء محتاج بیت ء جتائیں وڑ ء شہ معنی ء مطلب ء ز بہر بیت۔ تابع لبزانی جفت معنی
دار ء بے معنی ہر دو وڑ ء بنت، البتہ اصل لبز تقریباً معنادار بیت۔

بلوچی و ہراہوئی زبانانی جوڑشت و ہم رنگی محمد یوسف مینگل

واجہ علم راز سرور ماں وتی نبشتانک "اردو زبان کے تابعات" ء نبشتنگ کنت کہ وتی ہوارین جوڑشت ء ردء تابع باز قسم نیگ انت۔ چوش کہ تابع مدام دولبزرء محتاج انت ہے حاطر ایشی وڑء رواج کار مرکز کر تکین لبزانی سر انت۔ تابع لبز معنی دار ہم بوت کن انت ء بے معنی ہم، ہم قافیہ ہم بوت کنت و بے قافیہ ہم (سرور، 2014)

نمبر شمار	اولی لبز انک با معنی	دومی لبز انک با معنی	مقفی یا غیر مقفی	تابعانی نام	مثال
1	با معنی	با معنی	مقفی	تابعات محض (مقفی)	ژند بند
2	مہمل	مہمل	مقفی	تابعات مہمل محض مقدم	غزابڑا
3	با معنی	مہمل	مقفی	تابعات مہمل موخر	بدل سدل
4	مہمل	با معنی	مقفی	تابعات مقدم	ادل بدل
5	با معنی	با معنی	غیر مقفی	تابعات وضعی	سد و سار
6	مہمل	مہمل	غیر مقفی	تابعات وضعی	چاف جوف
7	با معنی	مہمل	غیر مقفی	تابعات وضعی	ٹک ٹوبر

جک	تابعات وضعی	غیر مقفی	بامعنی	مہمل	8
جون					

جہل ء الفباء درو شم ء تابعیں لبرانی لڑے دیگ بیت کہ ماں دوئیں زبانان کار مرزبت۔

بلوچی	براهوئی
آخی باخی	اخ ٹف
اٹکل سٹکل	ادل بدل
اروبرو	اڑزان سراج
اڑکڑ	اغوبغو
اگر مگر	امن ایمنی
ایب کیب	ایتاج محتاج
باٹ بل	باست واست / خواست
بدر	بدل سدل
بڑی بانگ	بلا بتر
بند بست	پٹ پنچہ
پٹ پول	پٹ سٹ
پٹ لوٹ	پڈ پٹ
پڈ پاشوڑ	پڈریگ / ریسہ
پردہ پوش	پشت پناہ

پورپیتک	پدرند
تارتار	تارپتار
تتبت	تراپ تریپ
تک توار	تک سُر
تل توک	تل ول
تیری میری	تیلی میلی
ٹالان ٹولی	ٹپی ٹئی
ٹپی ٹوری	ٹک ٹوبر
ٹک نگار	ٹل نگار
جڑا بڑا	جک جون
جنگ جیڑہ	جوڑ بڑ
جولان جول	جی جان
چاف چوف	چپ چاگرد
چڑہ چاند	چوٹ چپوٹ
چیٹ سار	خانہ خرود
دانہہ پرات	دب گوس
دل / است اکیم	دل / است بڈی
دم پہ ساعت	دم دستی

دم درود	دک مک
ڈنچ	ڈیہہ ڈغار
رٹ کٹ	رد بند
ردریگ / ریا	زوراست
ژند بند	ژند پند
سند سار	سد سما
سرسوج	سلا بلا
سنگ سینہ	شالو بالو
شتر تر	غڑا بڑا
کاٹ کوٹ	کاہ و کو
کچ کیل	کور و مورو
گار گیر	گت گمان
گٹ گلو	گرد گیس
گرٹ گیس	گرگوس
گم گار	گنڈ سنڈ
گنوک چاٹ	گنوک چال
گنوک سار	گورگیگ
لاٹ باٹ	لٹ بند

بلوچی ءبر اہونی زبانانی جوڑشت ءہم رنگی محمد یوسف مینگل

لس لوڑ	لٹ بیر
لگ دڑ	لغڑ لوچ
مٹ سٹ	لوڑ گوڑ
وش خونک / خوش خونک	نشت بیاد
ہیر / خیر مہر	ہوار سوار
پنج	پنج

توصنی واضافی مُرکب:- جاور حال، زربدل، ارزشت کر زءدگہ دگہ۔

مُرکب عطفی:- ماں دوئیں زبانانی اور لوزی نشان "و" آنت ءایشی مُک ءلبز یکیں وڑ ءماں دوئیں زبانان ٹاپینگ بنت۔ چوش کہ بلوچی: سیئل ءسواد، بُلک ءول، دود ءر بیدگ، مرک ءزند، گپ ءر پ ءدگہ دگہ۔
بر اہونی: سیئل ءسواد، بلہ و پھرہ، رسم و دود، تل ءول دودور بیدہ، مرک و زند، گپ ءر پ ءدگہ دگہ۔
فعل مُرکب ء (تفکیلی) دروشم زورگ:-

فعل مُرکب Compound verb ماں دئیں زبانان یکیں راہ بند ء ہینگ بنت۔ چوش

کہ

❖ آرگ / اتنگ:

گیر آرگ / گیر اتنگ

❖ آیک / بنگ:

شرم آیک / شرم بنگ، زور آیک / زور بنگ ءدگہ دگہ۔

❖ بیگ / خلنگ:

سر بیگ / سر منگ، سر پند بیگ / سر پند منگ، چٹ بیگ / چٹ منگ، ٹک
بیگ / ٹک منگ۔

❖ جنگ / خانگ:

سر جنگ / سر منگ، زور جنگ / زور خانگ، جگت جنگ / جگت خانگ، گپ
جنگ / گپ خانگ۔

❖ دارگ / تورنگ:

کاردارگ / کاریم تورنگ، چم دارگ / خن تورنگ، دپ دارگ / باہ تورنگ، پٹ تورنگ۔

❖ دور دیگ / ننگ:

دل دور دیگ / اُست بنگ، شرم دور دیگ / شرم بنگ۔

❖ دیگ / تنگ:

ٹک دیگ / ٹک، مُشت دیگ / مُشت تنگ، تاب دیگ / تاب تنگ، جاپ
دیگ / جاپ تنگ و دگہ دگہ۔

❖ روگ / انت:

ہوش روگ / ہوشان انگ، شہ کار روگ / کاریم آن انگ و دگہ دگہ۔

❖ بچک / ارنگ:

بر بچک / بے شولنگ / در بچک / پیشن شولنگ و دگہ دگہ۔

❖ زورگ / ارنگ:

پنت زورگ / پنت ارنگ، پدارنگ و دگہ دگہ۔

بلوچی ءبر اہونی زبانانی جوڑشت ءہم رگی محمد یوسف مینگل

❖ شودگ / سلنگ:

دستاں شودگ / دوتے سلنگ (نااومیت پوک)۔

❖ کپک / تمنگ:

در کپک / پیش تمنگ، ایر کپک / سیف تمنگ، شہ پاداں کپک / نئاں تمنگ ءدگہ دگہ۔

❖ کنگ / کشنگ:

کنگ / ڈنار کننگ ءدگہ دگہ۔

❖ کشنگ / کشنگ:

جان ءکشنگ / جان ءکشنگ، چلہ کشنگ / چلہ کشنگ، جو جرو کشنگ ءدگہ دگہ۔

❖ کنگ / کنگ:

خیال کنگ /، خیال کننگ، جوڑ کنگ / جوڑ کننگ، کر کنگ /، سر پند کنگ /

سپد کننگ، جگ کنگ / جگ کننگ ءدگہ دگہ۔

❖ گرگ / انگ:

سر گرگ / سر انگ، تاب گرگ / تاب انگ، بِن گرگ / بِن انگ ءدگہ

دگہ۔

❖ گیجگ / شاعنگ:

جہل گیجگ / شیف شاعنگ، اوار گیجگ / اوار شاعنگ ءدگہ دگہ۔

❖ موگگ / موکنگ:

اڑ موگگ / اڑ موکنگ، وام موگگ / وام موکنگ۔

❖ ورگ / کُننگ:

سُم ورگ / سُم کُننگ، لٹ ورگ / لٹ کُننگ، کش ورگ / کش کُننگ غونزورگ / غونز کُننگ دگہ
دگہ۔

مُرکب لوزانی دروشم گری (تشکیل) دگہ وڑے ماں بلوچی ءبر اہوئی زبانان جتا جتا میں لوزاں کش
ماکش ء ایر کنگ ء مرکب لوز ٹاپنگ بیت کہ اے لوز معانائی حساب ء مفرد لوز کُننگ بنت چوشکہ کہ۔
بلوچی: وش آہت، کم باز، لٹ بل، امن ایمنی، شربد ء دگہ دگہ۔
براہوئی: بہ خیرٹ، کم باز، لٹ بل، امن ایمنی، شربد ء دگہ دگہ۔
فعل مصدر:۔ ماں بلوچی ءبر اہوئی زباں فعل امر بزاں بچک Root ء رندا / ء پدوند جنگ ء مصرریا بِن لوز
دروشم ز ریت چوش کہ،

بلوچی: اَلگ (اَل + اگ) اَلگت (تک + اگ) جاچگ (جاچ + اگ)، چپگ (چپ + اگ)،
(سُج + اگ) سُجورگ (سُجور + اگ) کونڈگ (کونڈ + اگ) ء دگہ دگہ۔
براہوئی: اَلگ (اَل + اگ) اَلگت (تک + اگ) جاچگ (جاچ + اگ)، چپگ (چپ + اگ)، سُجگت
(سُج + اگ) سُجورگ (سُجور + اگ) کونڈگ (کونڈ + اگ) ء دگہ دگہ۔

اسم استقبال: اسم استقبال ء خاطر اماں بلوچی ء مصدر (بُن لوز) ء رندیائے مجہول (ی) ء گیشی ء ماں براہوئی
زبان ء ہاضی شکیہ ء رندیائے مجہول (ی) ء گیشی ء اسم استقبال ٹاپنگ بیت چوش کہ

بلوچی: من ء لوگ ء روگی انت

براہوئی: کنے اراغاہنوئی ء۔

بلوچی: آرا امرچی آگی انت۔

بلوچی ءبر اہوئی زبانانی جوڑشت ءہم رگی محمد یوسف مینگل

بر اہوئی: ادے اینو بروئیء۔

بلوچی ترانان ورگی انت۔

بر اہوئی: نے اِرع کنوئیء (صابر، 1994)

❖ بے پیشوند ء ٹاپینگ ء لوز:

ماں بلوچی ءبر اہوئی ء پیشوند "بے" بے کچ باز لبز ٹاپینگ بنت، ایدا، لہتیں مثال دیگ بیت بے ادب، بے بُندر، بے باور، بے پت، بے جان، بے طالع، بے داد ء دگہ دگہ۔

❖ پیش وند بُن:

بُن ء معناں بلوچی ء بنیات یا بنج انت کہ ماں بلوچی ءبر اہوئی دوئیں زبانان یک وڑ ء لبز ٹاپینگ بنت۔ چوش کہ، بلوچی: بُن پیروک، بُنزہ، بُن نیل، بُن داو، بُن چاہ ء دگہ دگہ۔
بر اہوئی: بُن پیرہ، بُنزہ، بُن نیل، بُن داو، بُن چاہ و دگہ دگہ۔

❖ صفت ترکیبی کش:

شہ کش ء پد وند ء ماں دوئیں زبانان یک وڑیں معنی ء لوز ٹاپینگ بنت، چوش کہ، کرو کش، چلہ کش، زحمت کش، دوت کش، کاریز کش۔

❖ پیش وند سر:

سرگردان، سرسوب، سر شوگ / شوہ، سریلہ، سر کلونگ، سرسوب، سر بچک ء دگہ دگہ۔

❖ پیش وند شر:

شر اندام، شر حال، شر رنگ، شر درو شم ء دگہ دگہ۔

❖ پیش وند زر:

زور آور، زور بخت، زور پل، زور غٹ، زور دانہ دگہ دگہ۔

❖ پیش وند ہم:

ہم سر، ہم رنگ، ہم سفر، ہم زلف، ہم درد، ہم پل، ہم عمر، ہم سیال دگہ دگہ۔

❖ پیش وند بد:

بد گمان، بدنیت، بدکار، بد عادت، بد زبان، بد کرد دگہ دگہ۔

❖ پیش وند کم:

کم زور، کم عاک، کم بخت، کم سیال دگہ دگہ۔

❖ پروند جن:

بلوچی زبان مصدر جن آگ فعل امر یا بچک Root "جن" پد وند ماں دوئیں زباناں یکیں وڑ لو زٹا پیگ
حاطر اکار مرز بیت چوش کہ،

دل جن، شیر جن، دروغ جن، زحم جن / زغم جن دگہ دگہ (صابر، 1994)

❖ پد وند مند:

غیر مند، ہست مند، سرف مند، عقل مند دگہ دگہ۔

❖ پد وند آر:

دیدار، کردار، گپتار دگہ دگہ۔

❖ بد وند آور:

زور آور، بخت آور دگہ دگہ۔

❖ پد وند گردان:

بلوچی ءبر اہونی زبانانی جو ڈشت ءہم رنگی محمد یوسف مینگل

روح گردان، آہو گردان، سرگردان ءدگہ دگہ

❖ اپ ءپدوند:

برفاپ، وشتاپ، سیراپ ءدگہ دگہ۔

❖ اساء پدوند:

دلاساود گہدگہ۔

❖ اک ءپدوند:

خوراک، پوشاک ءدگہ دگہ۔

❖ وصفیت ءنشان اک ءپدوند:

لڑاک، چالاک، شیراک، ہیلاک ءدگہ دگہ

❖ فارسی اسم معاوضہ آنہ ءپدوند:

❖ بیجانہ، جرمانہ ءدگہ دگہ۔

❖ عربی علامت وصف آنی ءپدوند:

پاکستانی، ہندوستانی ءدگہ دگہ۔

❖ فارسی اسم ظرف مکان آباد ءپدوند:

قادر آباد، غریب آباد، پڑنگ آباد ءدگہ دگہ۔

(پیش وند ءپدوندانی ہتیس مثال چہ ڈاکٹر ابواللیت صدیقی ء کتاب "چامع القواعد حصہ صرف" ءگرگ

بوتہ)۔

معطوف معروف Active Participle: ماں بلوچی ءبر اہوئی ہر دوئیں زباناں معطوف معروف ٹاپینگ
 بچک ء / وکائی / ء پدوند جنگ بیت چوش کہ، سٹوکائی، زندوکائی، ترڈوکائی، برزوکائی۔
 اسم صفت ء خاطر ترء پدوند: گیش تر، زیات تر، برز تر، کم تر، جوان تر۔
 مہمل لوزانی تہینگ: ماں بلوچی ءبر اہوئی زباناں مہمل لوز ٹاپینگ ء خاطر اکلمہ ء اولی مصمتہ Consonal ء
 گون مء بدل کنگا مہمل لبز ٹاپینگ بیت۔ چوش کہ، لٹ مٹ، چیلک میلک۔

گڈی تران:

برزء بحث ء تران ء چہ اے پد رانت کہ بلوچی ءبر اہوئی زبان گوں یک دومی ء سکیں نزیکیں سیالی دار
 انت، اگاں دوئیں زبانی سرا گوں پولکاری راہنداں کار کنگ بیت انت گڑا اے جبر پد رانت کہ دوئیں
 زبانی گپ ء جبر، گالبد ء توار گوں یک دومی ء سک نزدیک انت ء لس گپ ء تران ء تہا دوئیں زبانی بتل ہم
 گوں یک دومی ء نزیک کن انت۔ تاں انون ء ہرچی کہ پولکاراں پولکاری کرتگ آیانی آسر ہمیش انت کہ دوئیں
 زبان گوں یک دومی ء سک باز ہمگر نچ انت۔

شوندات:

- صابر، ڈ۔ر۔ (1994)۔ بلوچی و براہوئی زبانوں کے لسانی مطالعہ۔ غیر مطبوعہ پی ایچ ڈی مقالہ۔ کوئٹہ۔ بلوچستان اسٹڈی سینٹر۔ جامعہ بلوچستان
- عالم، س۔ (2004)۔ مطالعہ زبان۔ اسلام آباد۔ الاقرباء
- بلوچ، م۔ب۔ (1988)۔ بلوچی گرائمر۔ کوئٹہ۔ بلوچی اکیڈمی
- دشتیاری، ص۔ (1995)۔ بلوچی زبان و آکبت II، کراچی۔ سید ہاشمی ریفرنس لائبریری
- احمد زئی، آ۔ن۔ (2009)۔ براہوئی گرائمر۔ کوئٹہ۔ بلوچی اکیڈمی
- احمد زئی، آ۔ن۔ (2009)۔ براہوئی گرائمر۔ کوئٹہ۔ بلوچی اکیڈمی